

Audit vzdělávacího systému v ČR: rizika a příležitosti (2016)

Revize stavu vzdělávacího systému

Přehled událostí z posledního roku, které nesou potenciál změny

Přehled témat a událostí, které by měly být v následujícím období v centru pozornosti

Proč audit vzdělávacího systému?

Vzdělávací systém je složitá struktura procesů, institucionálních vztahů, příčin a důsledků pro celou společnost. Jeho složitost způsobuje, že změny, které ve vzdělávacím systému probíhají, jsou relativně pomalé a že systémové změny, případně podněty k nim, mohou mít dlouhodobé a leckdy jen těžko předvídatelné důsledky. Dopady mohou být protikladné, přínosy na straně jedné jsou zpravidla doprovázeny změnami, které mohou být v jiné části vzdělávacího systému vnímány negativně. Z toho důvodu je velmi důležité co možná nejlépe posoudit aktuální stav vzdělávacího systému, byť nikdy nelze konstatovat absolutní znalost, stanovovat přiměřené cíle změn a s ohledem na to volit i kroky, které k nim mají vést, a to s přihlédnutím k možným různorodým dopadům na jeho fungování. Český vzdělávací systém má svá specifika, která určují jeho stav, problémy, příležitosti a rizika dalšího rozvoje. Tato stručná analýza identifikuje klíčové indikátory, které stav systému popisují, a zároveň se soustředí na události posledního školního roku, které mohou jeho vývoj významně ovlivnit, i na nadcházející témata, na něž by měla být kladena pozornost. Protože jde ale o témata často velmi složitá, na něž existují různé názory a pro která jsou navrhována různá řešení, oslovili jsme experty zabývající se z různých úhlů pohledu vzdělávací politikou a požádali je o jejich vyjádření a oponenturu. Jejich komentáře najdete v poznámkách pod čarou.

Expertní skupina oponentů a přispěvatelů:

Tomáš Bouda, ředitel Centra dalšího vzdělávání PedF OU v Ostravě

Pavel Doulík, děkan PedF UJEP v Ústí nad Labem

Dominik Dvořák, výzkumník Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání při PedF UK v Praze

Martin Chvál, výzkumník Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání při PedF UK v Praze

Jiří Němec, děkan PedF MU v Brně

Ondřej Neumajer, odborník v oblasti vzdělávání a digitálních technologií, PedF UK v Praze

Břetislav Svozil, zakladatel festivalu vzdělávání Eduspace a laboratorní školy Labyrinth

Jan Tupý, dlouholetý manažer Národního ústavu pro vzdělávání, v současnosti konzultant v oblasti vzdělávání

Arnošt Veselý, vedoucí Katedry veřejné a sociální politiky FSV UK v Praze

Na obsahu se podíleli **Barbora Vobořilová**, **Tamara Kováčová** a **Zdeněk Slejška** z EDUin.

Samostatnou součástí Auditů je analýza finančních toků a doporučení realizované **poradenskou společností PwC ČR**. Využíváme také některých závěrů ze studie pro publikaci **Česko: Jak jsme na tom (Aspen Institute)**, jejíž vznik EDUin koordinoval.

Bob Kartous, EDUin, bob.kartous@eduin.cz

Český vzdělávací systém (SWOT)

Pozn.: Změny ve SWOT analýze od předchozího roku jsou vyznačeny zeleně. Dokumenty, na které odkazujeme, byly aktualizovány.

Rok 2015/2016 opět mnohé ve vzdělávání změnil, nebo alespoň přinesl určitý potenciál ke změnám. Změny ve složitém systému vzdělávání lze hodnotit až s odstupem, nicméně každý větší krok lze hodnotit z hlediska možných scénářů jeho vývoje. Největší změnou a zároveň možností v systému je shoda současné vládní koalice na podpoře učitelů formou zvýšení platů. Nově přijatá legislativa na podporu společného vzdělávání vstoupila 1. 9. 2016 v účinnost. Nepotvrdily se varovné prognózy ideových odpůrců tohoto přístupu, na hlubší hodnocení je však vzhledem k dvouletému transformačnímu období brzy. S ohledem na podobu politických programů před krajskými volbami a proklamace politických lídrů směrem ke středoškolskému vzdělávání přesouváme možnost rozvoje této části vzdělávacího systému z příležitostí do hrozeb. Je patrné, že politická sféra jedná v tomto směru velmi krátkozrace a neuvědomuje si urgentní nutnost reformy učňovského vzdělávání a hloubkovou analýzu poměru všeobecného vzdělávání vůči odbornému v odborně zaměřených školách, stejně jako je evidentní pouze malá snaha přesunout praktickou část výuky do podniků. O potřebě zamyslet se nad vzděláváním na gymnáziích politici úplně mlčí. Trvá, že některé možnosti (naplňování Strategie vzdělávání 2020, naplňování Strategie digitálního vzdělávání, vytvoření kariérního řádu) se stále jasněji přesunují z možností do rizik, byť v případě Strategie vzdělávání 2020 lze hovořit o dílčích úspěších (legislativa podporující začleňování dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol a zmiňované zvýšení platů učitelů). Vzhledem k těžké předvídatelnosti dopadů některých změn se tyto dostávají zároveň do kategorií možností i rizik.

Přednosti

- Rozvinutá školská infrastruktura (relativně vysoký počet všech stupňů škol, hustá regionální distribuce školského vzdělání). **Tato infrastruktura je relativně stálá.**¹
- Hustá síť institucí vzdělávajících učitele, **regionálně relativně proporčně rozložená (Praha a všechna krajská města kromě Karlových Varů a Jihlavy).**²

¹ V ČR existuje více než 5 200 MŠ, 4 100 ZŠ, 1 300 SŠ a 170 VOŠ: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/statisticka-rocenka-skolstvi-vykonove-ukazatele-2015-16>. Terciární vzdělávání poskytuje na 80 VŠ (na úrovni univerzit, vč. soukromých): <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/prehled-vysokych-skol-v-cr-3>. Václav Trojan, výzkumník z PedF UK, dodává: „U středních škol (zejména ve velkých městech) je jejich počet zároveň úskalím.“

² Český vzdělávací systém disponuje 9 pedagogickými fakultami, na minimálně 35 dalších (filozofické, přírodovědecké atp.) se také nabízí pedagogické vzdělávání. Na úrovni SŠ a VOŠ nabízí pedagogické studium 20 škol: http://dsia.uiv.cz/vystupy/vu_vs_f1.html.

- Existující síť pro další vzdělávání pedagogů. Národní institut pro další vzdělávání, krajská vzdělávací zařízení a neziskový sektor.
- Vysoký podíl absolventů se středoškolským vzděláním. **Dlouhodobě silná pozice se ale aktuálně mění, v současnosti je poměr předpokládaných absolventů středoškolského vzdělání nižší, než je průměr OECD, což je způsobeno větším poměrem lidí v terciárním vzdělávání.**³
- Průměrné až nadprůměrné výsledky v některých oblastech mezinárodního srovnávání v oblasti gramotností (PISA, TIMSS, ICILS).⁴
- Vzdělanost jako významná součást českého kulturně-historického odkazu.⁵
- Relativně velká různost alternativních přístupů vně i uvnitř veřejného vzdělávacího systému. **V posledním roce vznikly desítky neveřejných škol.**⁶

³ V ČR mezi lety 2005 a 2015 a ve věkové kohortě 26 až 35 let významně poklesl počet lidí s nejvyšším ukončeným středoškolským vzděláním z 80 na 63. Důvodem je vyšší poměr současných vysokoškoláků: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/education/education-at-a-glance-2016_eag-2016-en#.V_QcQOILS70#page48. Tomáš Bouda, výzkumník PedF OU, dodává: „Pozornost zasluží stoupající trend předčasných odchodů ze středoškolského vzdělávání.“

⁴ Dlouhodobě úspěšný je český vzdělávací systém v hodnocení přírodních věd na úrovni ZŠ, viz TIMSS 2011: <http://www.csicr.cz/getattachment/a9eb6f08-d83e-4169-8a37-51098e93102d>. Podle stejného hodnocení je relativně úspěšná i v oblasti čtenářské gramotnosti, průměrná v oblasti matematické gramotnosti. V obdobném měření PISA (<http://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=CZE&threshold=10&topic=PI>) osciluje ČR okolo průměru. Nutno dodat, že o reliabilitě a validitě výsledků mezinárodních šetření se vede diskuse a výsledky nelze přijímat bez vědomí o úskalích sběru dat na širokém mezinárodním vzorku. Čerstvá data z obou šetření budou k dispozici na konci roku 2016: <http://www.csicr.cz/Stredni-cast/Tiskove-zpravy/PISA-a-TIMSS-2015-Cesti-zaci-projdou-mezinarodnim>. V mezinárodním srovnání ICILS dopadli čeští žáci nejlépe ze všech srovnávaných: <http://www.icils.cz/>.

Jan Tupý, konzultant v oblasti vzdělávání, dodává: „Jestliže v přednostech hovoříme o průměrných až nadprůměrných výsledcích v některých oblastech vzdělávání, měli bychom se zmínit i o možných slabínách – naoř. klesající úroveň zdravotních aspektů žáků, jak je uvádí „Mezinárodní zpráva o zdraví a zdravém životním stylu dětí a školáků na základě výzkumné studie HSBC“ realizovaná v roce 2014 (ČR, SR, Maďarsko, Polsko, Ukrajina)

a zveřejněná v roce 2016. Týká se žáků 2. stupně ZŠ: <http://hbsc.upol.cz/download/nar-zprava-v4-2014.pdf>. V této souvislosti je možné připomenout i úspěšné 3leté pokusné ověřování „Pohyb a výživa“ realizované na 1. stupni 33 ZŠ, jehož výsledky MŠMT na začátku roku 2016 přijalo, ale dále se se závěry nepracuje: http://pav.rvp.cz/filemanager/userfiles/Zavrečna_zprava/PaV_Evaluacni_zprava_pro_veřejnost.pdf.

Otázkou je i další pokusné ověřování „Hodina pohybu navíc“, které přináší do školních družin vhodné pohybové aktivity žákům 1. - 3. ročníků, ale jeho osud po ukončení pokusného ověřování není zřejmý.“

⁵ Nelze podceňovat historický odkaz v podobě jmen Komenský či Masaryk. Pocit důležitosti vzdělání je velmi často upevňován v souvislosti s historickou tradicí a pro český kulturní kód je tato vazba charakteristická.

⁶ Nejen řada montessori a waldorfských škol, ale i velký podíl nových vzdělávacích projektů na úrovni škol i mimoškolního vzdělávání a řada asociací či sdružení, která se snaží obohatit vzdělávání o nové trendy, poznatky, zkušenosti či kvality. Aktivity v této oblasti mají vzestupnou tendenci. Ondřej Neumajer, odborník PedF UK, dodává: „Z hlediska procentuálního zastoupení žáků v těchto školách k výraznému zvýšení nedochází.“ Jan Tupý, konzultant v oblasti vzdělávání, dodává: „Někteří rodiče také uvádějí, že soukromé školy jsou pro ně

- **Reforma financování regionálního školství s potenciálem odbourat nerovnost v jednotlivých krajích.**⁷

Slabiny

- Podprůměrná úroveň financování veřejného školství **s tendencí k navýšení.**⁸
- Nekoncepční řízení provázené častými politicko-personálními změnami. **V některých případech** nedostatečná kompetence lidí odpovědných za oblast vzdělávání na úrovni celostátní i samosprávné.⁹
- **Absence širší shody na žádoucích cílech (popřípadě prostředcích) vzdělávání.**¹⁰

příležitostí, jak se vyhnout vzdělávání v hlavním proudu, tedy i za přítomnosti žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.”

⁷ Vláda schválila v roce 2016 reformu financování regionálního školství, která by mohla odstranit nerovnost ve financování škol způsobenou přerozdělováním prostředků jednotlivými krajemi:

<http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/vlada-schvalila-reformu-financovani-regionalniho-skolstvi>. Více k financování v samostatné kapitole Auditů. Tomáš Bouda, výzkumník PedF OU, dodává: „Zatím bych se obával zařadit mezi přednosti. Rizika: finanční zajištěnost (nelze zásadně přesouvat, hlavně bude nutné posilovat), nižší transparentnost díky vyšší míře centrální regulovanosti, z téhož vyplývající nižší efektivita financování.”

⁸ Jen Indonésie, Rusko a Slovensko investují celkově do vzdělávání (od základního po vysokoškolské) menší podíl z HDP než ČR (data z roku 2013): http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oced/education/education-at-a-glance-2016_eag-2016-en#.V_QcqOilS70#page207.

V roce 2016 došlo k významnému navýšení rozpočtu pro regionální školství, zejména s cílem navýšit platy učitelů: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/vlada-schvalila-navyseni-rozpocetu-msmt-1-krok-k-restartu>.

Vláda také schválila vyšší rozpočet pro vědu: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/pavel-belobradek/aktualne/vlada-schvalila-pro-pristi-rok-navyseni-rozpocetu-na-vedu-o-3-7-mlrd--144711/>.

⁹ Od vzniku samostatné ČR se ve vedení resortu vystřídalo 17 ministrů (někteří pouze jako dočasně jmenovaní členové vlády po překlenovací dobu do jmenování řádného ministra), životnost jednoho je tedy v průměru 1 rok a 4 měsíce: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/ministri-skolstvi-od-roku-1848>. Změnu ministrů většinou provázela výrazná proměna agendy a cílů. Řada ministrů za sebou nechala velmi diskutabilní důsledky své činnosti, ať už je to revize RVP, reforma státní maturity, čerpání financí z ESF, nečinnost v oblasti financování škol, přípravy učitelů, umisťování dětí do praktických škol i samotné řízení resortu. Některým opatřením není dán dostatečný čas na to, aby se projevila. V takovém prostředí jsou jakékoliv větší zásahy diskutabilní. Tomáš Bouda, výzkumník PedF OU, dodává: „Odkazuji zde k závěrům někdejší Národní ekonomické rady vlády, kde se praví, že bariérou změn je často nedostatečná odbornost a nepochopení role vzdělávání na úrovni zřizovatelů základních a středních škol. Na úrovni krajské školské administrativy je nedostatečné uvědomění si dlouhodobých priorit vzdělávání, což deformuje rozhodování jak o rozsahu, tak o obsahu a zaměření vzdělávací činnosti (kapitola Vzdělanost v materiálu Rámcí strategie konkurenceschopnosti: https://www.vlada.cz/assets/ppov/ekonomicka-rada/aktualne/Ramec_strategie_konkurenceschopnosti.pdf).“

Jan Tupý, konzultant v oblasti vzdělávání, dodává: „Nejde jen o časté změny lidí a jejich nekompetentnost, ale i o to, že řada změn nepostupuje standardními kroky: popis (analýza) stavu, koncepční návrh změny a jeho oponentura, návrhy konkrétního řešení a jejich oponentura, výběr konkrétního návrhu změny a jeho zdůvodnění, diskuse o něm, rozpracování konkrétního návrhu a jeho vyzkoušení v praxi, zavedení změny a sledování jejího dopadu, případné zpětné korekce. Změny jsou navíc často urychlovány a informace o nich přicházejí až v době, kdy už je obtížné něco měnit. Klasickými příklady jsou změny RVP ZV v letech 2013 a 2016.“

¹⁰ Ekonom orientující se na vzdělávání Daniel Münich připisuje absenci společenské shody význam jednoho ze tří největších problémů českého školství: <http://archiv.ihned.cz/c1-65418800-tri-problemy-ceskeho-skolstvi>.

- Nadprůměrně nerovný přístup ke vzdělávání.¹¹
- **Diskutabilní** struktura školské soustavy, zejména na úrovni středoškolské, **nejasná vize rozvoje středoškolské soustavy**.¹²
- Vysoká míra selektivity ve vzdělávacím systému na úrovni povinného vzdělávání **s částečnou tendencí k narovnaní**.¹³
- **Systémové reformy regionálního vzdělávání bez podpory samotných učitelů, bez analýz ex ante a ex post, případně nerespektování jejich závěrů**.¹⁴

Nejasnost směřování je patrná i v konkrétních postupech: Strategie 2020 hovoří na s. 31 o důkladné revizi kurikulárních dokumentů po roce 2020. Dlouhodobý záměr ČR (DZ) hovoří v bodu B.7.2 a B.7.3 o „dokončení návrhu obsahového a organizačního zajištění revize“ a o „vytvoření Rady pro revize RVP ZV, která se bude podílet na koncipování, sledování a hodnocení vzdělávání“ (oboje s termínem 2015, což se evidentně nezvládlo); pro rok 2017 počítá DZ s „provedením obsahových úprav RVP ZV ve 4 poměrně zásadních oblastech“; není zřejmé, jak jsou tato opatření provázána se strategií 2020, v roce 2017 ve vazbě na opatření DZ a po roce 2020 se bude kompletně přepracovávat; navíc v tisku probíhají další návrhy a úvahy o úpravách RVP, např. <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1615586-ramcove-vzdelavaci-programy-chce-valachova-vice-svazat-a-zpresnit>.

¹¹ Jak ukazují např. klíčová shrnutí z šetření PISA 2012, ČR patří mezi země s nadprůměrnou vazbou výsledků v matematice a socioekonomickým zázemím: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf>.

¹² ČR má v populaci nadprůměrný podíl absolventů odborně zaměřeného středního školství vůči absolventům všeobecných vzdělávacích programů, nicméně trend posledních let je takový, že absolventů odborných středních škol proporcčně ubývá. Problematická je míra nezaměstnanosti vyučených: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/education/education-at-a-glance-2016_eag-2016-en#V_QcqOiLS70#page106. Střední školy se staly tématem krajských voleb (kraje jsou zřizovateli středních škol). Jak ukazuje hodnocení volebních programů, které udělal EDUin, politické strany chtějí podporovat odborné vzdělávání, nepředkládají však vizi jeho rozvoje. Například program ČSSD, která před volbami držela většinu krajů i MŠMT, nese silné stopy tlaku ekonomické lobby: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-predvolebni-programy-hlavnich-stran-cssd/>.

Další hodnocení programů zde: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/archiv-tiskovych-zprav/>. Tomáš Bouda, výzkumník PedF OU, dodává: „Zajímavé podněty k této i další problematice lze čerpat z hlediska vzdělávací politiky kontextové strategie MPO Iniciativa Průmysl 4.0.“

¹³ Na jedné straně jsou tu víceletá gymnázia, která odsávají ze základních škol nemalé procento dětí.

Ke složitosti problematiky diskuse zastánců a oponentů víceletých gymnázií zde:

<http://www.eduin.cz/clanky/zaznam-kulateho-stolu-jak-resit-problem-s-viceletymi-gymnazii-zasadne-podporit-2-stupen-zs/>. Doposud fungující praktické školy, do nichž byly často umísťovány děti, které by v jiných systémech byly vzdělávány v běžných školách, změnily v rámci účinnosti nové - proinkluzivní - legislativy svůj status na běžné základní školy. V roce 2016 zatím není jasné, jestli se reforma podporující začleňování dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol zdaří. Barbora Vobořilová a Tamara Kováčová, EDUin, dodávají: „Reálně dochází naopak k prohlubování exkluzivity ve vzdělávání, tzn. zejména s ohledem na vznik soukromých škol.“

¹⁴ Přejechod z rigidně daných osnov na tzv. Rámcové vzdělávací programy v nultých letech proběhl v mnoha případech pouze formálně a bez důvěry a aktivní účasti učitelů: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/105669/>. Signifikantní je, že ministerstvo školství nedisponuje vlastními průzkumy dokumentujícími postoje učitelů k reformě. V probíhajícím přechodu na poskytování podpůrných opatření žáků se speciálními potřebami v hlavním vzdělávacím proudu základních škol (inkluze) je od počátku zřejmé, že postoje učitelů jsou

- Částečný přechod vysokého školství v rámci tzv. Boloňského procesu, **s předpokladem větší diverzifikace s novým přístupem k akreditacím.**¹⁵
- Úroveň přípravy učitelů, která adekvátně nereaguje na aktuální změny na poli vzdělávání a na potřeby měnících se požadavků **s vnitřně iniciovanými náznaky změny.**¹⁶
- Nízký zájem o učitelství mezi schopnými studenty,¹⁷ legislativa efektivně omezující přístup schopných lidí bez pedagogického vzdělání do škol.¹⁸ **Genderově nevyrovnaná skladba učitelů (především ZŠ) a stárnoucí učitelská populace.**¹⁹

výrazně negativní a hrozí, že tento fakt reformu výrazně zkomplikuje, alespoň to ukazuje výzkum Profesní přesvědčení učitelů základních škol a studentů fakult připravujících budoucí učitele autorů Jany Strakové, Vladimíry Spilkové, Hany Friedlaenderové, Tomáše Hanzáka a Jaroslavy Simonové: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=2545&edmc=2545.

K tomu též Janík a kol.: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/06/pripadovestudie_pdf.pdf. V některých případech dochází dokonce k zavádění reforem, k nimž byla vypracována analýza dopadů, avšak nebyla respektována, jako v případě povinného předškolního vzdělávání: <http://www.kudyvedcesta.cz/node/3>.

¹⁵ Drtivá část vysokoškolských studijních oborů v ČR má jak bakalářský, tak magisterský stupeň. Boloňský proces tak proběhl v podstatě jen vznikem bakalářského stupně, ne rozdělením škol na prakticky zaměřené a tzv. centers of excellence (vědecky zaměřená studia): <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/akreditovane-studijni-programy-vysokych-skol-kody-programu-a>. S novelou vysokoškolského zákona a vznikem tzv. Akreditačního úřadu je spojena možnost vysokých škol žádat o institucionální akreditace. To by mělo umožnit zejména velkým univerzitám vnitřně lépe strukturovat nabídku studijních programů: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/vlada-schvalila-radu-narodniho-akreditacniho-uradu>. Pavel Doulík, děkan PedF UJEP, dodává: „Formálně zdařilý byl, spíše bych zdůraznil, že v některých oborech byl naprosto nelogický (učitelství).“ Tamara Kováčová, EDUin, dodává: „Novela zároveň pomínula návrh na to, aby se do akademického prostředí dostalo více odborníků z praxe, kteří nedisponují formálním vzděláním. Zajímavou iniciativou je založení Asociace doktorandek a doktorandů, která se snaží upozornit na nevyhovující podmínky, které vedou mladé vědce k odchodu z akademické sféry.“

¹⁶ Se vznikem studentské iniciativy Otevřeno na brněnské Pedagogické fakultě MU a s jejím rozšířením na další fakulty se pojiť jistá naděje na změnu obsahu a formy pregraduální přípravy učitelů: <http://otevreno.org/>. Jiří Němec, děkan PedF MU, dodává: „Reformu učitelství přípravy na mnohých fakultách nelze dávat do příčinné souvislosti se vznikem iniciativy studentů Otevřeno. Iniciativa však může připravované inovace podpořit angažovanými aktivitami studentů. Stejně tak bychom mohli říct, že měnící se klima na fakultách ve smyslu inovativních změn podnítilo vznik studentské iniciativy Otevřeno. Na naší fakultě jsme iniciovali mnoho změn a následně jsme podpořili i vznik Otevřeno, které se následně rozšířilo i na ostatní fakulty.“ Ondřej Neumajer, odborník PedF OU, dodává: „Toto je studentská iniciativa a očekávat, že přímo něco změní, je hodně optimistické. Spíše bych formuloval, že ne všichni studenti se současným stavem souzní.“ Václav Trojan, odborník PedF UK, dodává: „V souvislosti s komentářem Jiřího Němce se domnívám, že posuny v učitelské přípravě by bylo vhodné zařadit i do možných příležitostí. Není vše černobílé.“

¹⁷ Úroveň uchazečů o studium na pedagogických fakultách je podle dostupných měřicích nástrojů podprůměrná oproti uchazečům o jiné typy VŠ studia: <https://www.scio.cz/o-vzdelavani/analyzy-a-studie-spolecnosti-scio/priority-motivace-uchazeci-VS.asp>. Zároveň neexistuje žádná snaha systému měřit kvalitu výstupů pedagogických studijních programů, které jsou předmětem kontroverzních diskusí. Jiří Němec, děkan PedF MU, dodává: „Vždy jde o to, co dané testy měří. Pokud bychom měřili sociální empatii, potřebu pomáhat druhým, trpělivost atd., možná by se uchazeči o pedagogické studium profilovali jako nejlepší. Předpoklady,

- Neexistence systémového řízení kvality učitelů a ředitelů ve školách, **slabá podpora ředitelů zejména v oblasti pedagogického řízení.**²⁰
- Nedostatečně rozpracovaný a nesystematický způsob zjišťování kvality vzdělávacího systému a **monitoringu zavedených opatření** (včetně zjišťování kvality procesů a výstupů), **omezený pedagogický výzkum.**²¹
- Neznámá efektivita institucí ovlivňujících a regulujících český vzdělávací systém.²²

kteřé jsou klíčové pro studium na „mat-fyz“, nemusí být vhodné pro studium PedF a naopak. Odkazuje se zde na studii z roku 2011/12. Od té doby nebylo realizováno další šetření „Vektor“?”

¹⁸ Novela zákona o pedagogických pracovnících, platná od roku 2015, požaduje, aby učitelé získali kvalifikaci v pedagogickém studiu, a nepřipouští alternativu, která by na jedné straně umožnila přístup lidí bez pedagogického vzdělání do škol, na straně druhé zaručila jejich kvalitu: <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-lednu>.

Jistou možností nabízí návrh dvouletého adaptačního období, do něž by mohli vstupovat i absolventi VŠ bez pedagogického vzdělání. Jiří Němec, děkan PedF MU, dodává: „Alternativa existuje např. v doplnění studia v rámci celoživotního vzdělávání, tzv. DAP - další aprobační předmět, nebo prostřednictvím navazujícího magisterského studia.“ Tomáš Bouda, výzkumník PedF OU, dodává: „K této diskusi jen připomenu slova prof. Heluse, že diplom je jedním z předpokladů, že kvalifikovaný úspěšně zvládne široké spektrum představ, co a jak by se mělo nebo nemělo při edukaci dít... (volně citováno). Jestliže předpoklad podceňujeme, tak proto, že kvalifikace jej nenaplnuje. Za mě – nadání a kvalifikace. Možná bychom se měli poučit ve Finsku, kde je zjišťování osobnostních předpokladů pro učitelství součástí výběru do vysokoškolského vzdělávání (ale jak víme, mají z čeho vybírat). Součástí této diskuse je jistě i podíl praxe, teorie s praxí či také praktikování s teoretickým vzděláváním. Viz iniciativa Učitel naživo.“

¹⁹ V posledních letech se snižuje podíl mužů ve vzdělávání a výrazně narostl počet učitelů ve věkové kategorii nad 56 let: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/genderova-problematika-zamestnancu-ve-skolstvi>.

²⁰ ČR v roce 2016 ještě stále nemá kariérní řád učitelů. Původní návrh kariérního řádu byl ze strany MŠMT odmítnut a nahrazen jiným konceptem, jenž má vstoupit v platnost od roku 2018: <http://www.msmt.cz/o-webu-msmt/karierni-rad>.

²¹ ČR doposud nemá vybudovanou strukturu (ani koncept struktury) nástrojů na měření kvality výstupů vzdělávacího systému. Na tento fakt upozorňuje např. Eric A. Hanushek, odborník v oblasti sledování kvality vzdělávání: <http://www.eduin.cz/clanky/pet-procent-nejhorsich-ucitelu-dela-rozdil-mezi-cr-a-finskem/>. Tomáš Bouda, výzkumník PedF OU, dodává: „I proto byla na MŠMT zřízena Sekce legislativy a strategie. Je nutné se ptát ministerstva, jak naplňuje svou odpovědnost v tomto směru.“ Dominik Dvořák, výzkumník PedF UK, dodává: „Pro vzdělávací systém obecně je potřeba, aby existoval pedagogický výzkum, a jeho institucionální zázemí je v České republice velmi nejisté. Pracoviště, která ho mají jako svou prioritu (např. ÚVRV v Praze, IVŠV v Brně), jsou zcela závislá na projektovém financování a mohou velmi rychle zaniknout, pokud na projektové peníze nedosáhnou.“

²² Neexistují prokazatelná data ani studie o efektivitě práce regulativních institucí typu Česká školní inspekce, Cermat, Národní ústav pro vzdělávání a dalších. V roce 2011 došlo ke sloučení Výzkumného ústavu pedagogického v Praze (VÚP), Národního ústavu odborného vzdělávání (NÚOV) a Institutu pedagogicko-psychologického poradenství (IPPP), a to bez předchozí studie proveditelnosti a bez následného vyhodnocení změn. Např. téměř po oba roky 2015 a 2016 je vedení NÚV pouze provizorní, dochází k výrazným strukturálním a personálním změnám ústavu bez transparentní analýzy a zdůvodnění. O efektivitě těchto podpůrných organizací, stejně jako o efektivitě řízení systému, se lze pouze dohadovat.

- Nedostatečná, opožděná, někdy i nejasná informovanost učitelů a veřejnosti o konkrétních krocích a záměrech MŠMT při realizaci vzdělávací politiky.^{23 24}
- Nedostatečná podpora zavádění efektivních, ale méně tradičních přístupů, neochota mnoha učitelů k netradičním a inovativním přístupům.²⁵

Příležitosti

- **Navýšení platů pedagogických pracovníků a rozpočtu školství.**²⁶
- **Nová legislativa podporující společné vzdělávání v praxi.**²⁷
- **Koncepční rozvoj: Strategie 2020.**²⁸

²³ Vysoce problematická se ukazuje komunikace záměrů MŠMT ve věci společného vzdělávání. Částečně z tohoto důvodu se dařilo vést deníku Blesk bezprecedentní manipulativní kampaň týkající se této reformy: <http://www.blesk.cz/tag/inkluzi/1>. Informování o těchto krocích je naprosto nedostatečné, podobně u jiných témat. Tomáš Bouda, výzkumník PedF OU, dodává: „*Neupíral bych MŠMT snahu maximálně informovat v otázce společného vzdělávání. Problém vidím v silné neochotě pedagogů naslouchat a v nedokonalé promyšlenosti změn – řada realizačních kroků nebyla včas domyšlena. A obecně, dokud nebude náhrada za nefunkční (neexistující) střední článek řízení ve veřejné správě, bude se centru obtížně prosazovat jakýkoliv záměr. RVP se od 1. 9. měnilo.*“

²⁴ Dominik Dvořák, výzkumník PedF UK, dodává: „*Čtyři body (neexistence systémového řízení kvality učitelů a ředitelů, nedostatečně rozpracovaný a nesystematický způsob zjišťování výkonnosti a monitoringu, nízká efektivita institucí, nedostatečná, opožděná, někdy i nejasná informovanost) mají jeden společný jmenovatel, a tím jsou data. Jde nejen o zjišťování výsledků (výkonnosti), ale o naprostý nedostatek různých typů dat (o žácích, učitelích apod.) a absenci kultury řízení založené na datech (což je taky podstata pedagogického řízení).*“

²⁵ Pavel Doulík, děkan PedF UJEP, dodává: „*Je to jev typický pro učitele 2. stupně ZŠ a SŠ, nikoli u 1. stupně ZŠ. Navíc by takové tvrzení mělo být podpořeno odkazem na nějaký výzkum.*“ Tomáš Bouda, výzkumník PedF OU, dodává: „*Je to tak, ale souhlasím s Pavlem Doulíkem, z které analýzy, výzkumu to vyplývá? A naopak, mám hodně zkušeností s většou rigiditou učitelů 1. stupně.*“ Ondřej Neumajer, odborník PedF UK, dodává: „*Vyplývá to například z výročních zpráv České školní inspekce, kde je uvedeno, jaké metody ve školách převládají.*“

²⁶ Politická dohoda a také dohoda s odborovou organizací vytvářejí prostředí, v němž by mohlo být reálně možné prosadit potřebné reformy ve školách: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/zvyseni-platu-ceka-ucitele-uz-od-zari>. Bylo by ale třeba posílit vztah mezi řízením resortu a učiteli a lépe je motivovat k tomu, aby aktivně spolupracovali na reformních krocích.

²⁷ Od 1. 9. 2016 nabyla účinnosti novela školského zákona, která zavádí systém tzv. podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných základních školách. Tímto má být efektivně změněna dosavadní praxe, kdy byla řada dětí (nejčastěji s mentálním handicapem či sociálně zanedbaných) umisťována do tzv. praktických škol, a to na základě nově formulovaného §16 novely: <http://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/15-082.htm>. O úspěchu reformy ale rozhodne její implementace. K hodnocení zatím chybí potřebné informace z terénu.

²⁸ Strategie 2020 byla vytvořena s celkovou strategií rozvoje EU a platí pro léta 2015 až 2020: <http://www.vzdelavani2020.cz/>. Po více než dvou letech od jejího přijetí lze sledovat snahu o naplnění (přijetí legislativy podporující rovnost přístupu ke vzdělávání, tedy inkluzi, snahu zlepšit podmínky práce zvýšením platů učitelů), nicméně skutečný dopad těchto snah je zatím velmi nejistý. Zároveň byl v roce 2015 přijat tzv. dlouhodobý záměr vzdělávání, který mnohé ze strategie transformuje do konkrétnější podoby. I když je zejména v oblasti rozvoje středního školství poplatný lobby průmyslu, v řadě bodů jeho naplnění českému vzdělávání prospělo. K dlouhodobému vzdělávacímu záměru více v jednom z vydání newsletteru Beduin:

- Strategie digitálního vzdělávání 2020.²⁹
- Prostředky alokované v OP VVV jako možnost (i hrozba).³⁰
- **Rostoucí počet neveřejných škol snažících se o odlišný vzdělávací přístup v reakci na neschopnost veřejného systému uspokojit poptávku.**³¹
- Nový přístup České školní inspekce k hodnocení práce škol a stimulace jejich rozvoje.³²
- Reálná možnost občanského sektoru ovlivňovat kroky ve vzdělávacím systému.³³
- **Výběrová řízení na ředitele některých přímo řízených organizací.**³⁴

<http://www.eduin.cz/beduin/jaka-jsou-slaba-a-silna-mista-dlouhodobeho-zameru-rozvoje-naseho-skolskeho-systemu/>. Tomáš Bouda, výzkumník PedF OU, dodává: „K příležitostí bych přidal i strategii MPO Iniciativa Průmysl 4.0. Překvapivě mnoho žádoucích změn z pohledu školství podporuje.“

²⁹ MŠMT v roce 2014 vytvořilo a vláda přijala strategii, o jejímž smyslu se lze více dozvědět z této prezentace: [https://8e6083c5e5b47fbfcf90c1b6bab6fa03dfd2cc1a.googleusercontent.com/host/OB3x8X77RaMBPdGxkNEcOSHZBc00/M%20C5%A0MT/Strategie%20digit%C3%A1ln%C3%ADho%20vzd%C4%9Bl%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD/JakubRuzicka%20-%20Digitalni%20Strategie%20\(svet\).pdf](https://8e6083c5e5b47fbfcf90c1b6bab6fa03dfd2cc1a.googleusercontent.com/host/OB3x8X77RaMBPdGxkNEcOSHZBc00/M%20C5%A0MT/Strategie%20digit%C3%A1ln%C3%ADho%20vzd%C4%9Bl%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD/JakubRuzicka%20-%20Digitalni%20Strategie%20(svet).pdf). Od přijetí k počátku realizace (únor 2016) uběhl více než rok. Ondřej Neumajer, odborník PedF UK, dodává: „V roce 2016 se na implementaci strategie intenzivně pracuje. Jednota školských informatiků vydala k průběžnému stavu zavedené strategie hodnocení: <http://digivzdelavani.jsi.cz/aktuality/hodnocenirealizacesdvk192016>.“

³⁰ Vzdělávacího systému se týká zejména prioritní osa Rovný přístup ke kvalitnímu předškolnímu, primárnímu a sekundárnímu vzdělání, pro kterou se počítá s částkou přesahující 1,2 mld. EUR: http://www.msmt.cz/uploads/OP_VVV/OP_VVV_k_16_7_2014.pdf. Tyto finanční prostředky mohou zároveň představovat hrozbu devalvace podpůrných opatření ve vzdělávání.

³¹ Za poslední rok přibýlo 40 nových ZŠ neveřejného typu: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/skola-jako-byznys-pocet-soukromych-zakladek-raketove-roste-rizuju-je-i-nespokojeni-rodice--1641085>. Pro systém je to příležitost zkoumat, jakým způsobem chtějí vzdělávat své děti socioekonomické elity. Skutečnost však uvádíme i v hrozbách.

³² ČŠI zveřejnila v červnu 2015 materiál s názvem Kvalitní škola: <http://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/Obr%C3%A1zky%20ke%20C4%8DI%C3%A1nk%C5%AFm/Kvalitni%C3%AD%20C5%A1kola%209.%206.%202015/Kvalitni-skola-kriteria-a-indikatory-hodnoceni-konecna-verze-s-poznamkou-pod-carou.pdf>.

Jde o materiál, který výrazným způsobem přesouvá těžiště pozornosti ČŠI od formálních ukazatelů k hodnocení těch faktorů v činnosti školy, které mají reálný dopad na kvalitu vzdělávání žáků. Jde o příslib, nikoliv o záruku, že se školy budou moci skutečně opřít o erudovanou a profesionální podporu. Změnu kurzu v orientaci ČŠI by měla provázet i změna ve způsobu přijímání nových inspektorů, kteří budou schopni nové pojetí inspekce aplikovat ve školách. Inspirací mohou být zahraniční modely, např. Anglie.

³³ Průběh debaty o zákonu, jímž měla být definovaná tzv. dětská skupina a jenž ohrožoval existenci některých zařízení pro předškolní výchovu a vzdělávání, nakonec po tlaku ze strany nevládních organizací vyústil v zákonnou úpravu, která umožní jejich další existenci: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/udalosti-v-ceskem-vzdelavani-2014-dil-2-novela-skolskeho-zakona-detske-skupiny-a-nekvalifikovani-ucitele/>. Vliv z této strany však pochopitelně může mít i svá rizika, ne vždy jsou jasné zájmy v pozadí.

³⁴ MŠMT vypsal (případně se chystá vypsat) výběrová řízení na ředitele Cermat a Národního ústavu pro vzdělávání. Kvalifikovaní lidé s dostatečným respektem by na těchto postech mohli mnohé změnit

Hrozby

- **Možnost čerpání ze zdrojů EU.**³⁵
- **Jen částečná snaha naplňovat přijaté strategické cíle (netečnost k přijaté digitální strategii, odsouvání kariérního řádu).**³⁶
- **Přetrvávající nejistota, nakolik se zdaří realizace legislativní reformy na podporu společného vzdělávání v praxi.**³⁷
- **Zaostávání vzdělávacího systému za aktuálními společenskými požadavky, „opt-out“ části rodičů z veřejného vzdělávacího systému: významný nárůst počtu neveřejných škol.**³⁸

k lepšímu: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-cermat-hleda-reditele-bude-to-odbornik/>. Avšak pouze za předpokladu, že ministerstvo bude vybírat skutečně odpovědně, nikoliv podle politické afinity či personálních vazeb.

³⁵ Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost nabízel ČR celkovou částku převyšující 53 mld. Kč: <http://www.op-vk.cz/cs/siroka-verejnost/co-je-op-vk.html>. Částka v současnosti probíhajícího Operačního programu Věda, výzkum, vzdělávání přesahuje 67,5 mld. Kč, nicméně je v něm sloučeno regionální školství s vědou a výzkumem: <http://www.msmt.cz/strukturalni-fondy-1/nejcastejsi-dotazy>. Kolik se podaří investovat v jednotlivých oblastech, není jasné. Arnošt Veselý, výzkumník FSV UK, Tomáš Bouda, výzkumník PedF OU, Barbora Vobořilová, EDUin, dodávají: „Prostředky z operačního programu EU představují zároveň značnou hrozbu. Projektové financování standardních procesů ve školách jednak zvyšuje administrativní zátěž škol, jednak představuje nejistotu pro udržitelnost.“

³⁶ Strategie vzdělávání 2020 je naplňována částečně, bez snahy průběžně hodnotit, co se daří a co ne. Strategie digitálního vzdělávání je zcela mimo reálnou implementaci. Kariérní řád je odsunut mimo toto volební období (viz výše).

³⁷ Implementace opatření pro to, aby běžné ZŠ mohly poskytovat podpůrná opatření žákům se speciálními potřebami, započala přímo v praxi. Zatím se nepotvrzují alarmující prognózy, zcela mimo fakta jsou hrozby údajné paralýzy škol příchodem dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. V tomto okamžiku však je předčasně hodnotit dopad reformy na vzdělávání v českých školách. Česká školní inspekce slíbila, že bude vývoj společného vzdělávání ve školách sledovat.

³⁸ Vznik nových 40 základních škol mimo veřejný vzdělávací systém jsme zařadili do příležitostí. Hrozbou je tehdy, pokud tento trend přeroste kritickou hranici a vyvede děti socioekonomických elit natrvalo ze systému. Z průzkumů vyplývá zajímavá tendence: necelá třetina rodičů (veřejnosti) je nespokojena s fungováním veřejného vzdělávacího systému. Ukazuje na to průzkum CVVM pořízený v září 2015 na reprezentativním vzorku české dospělé populace (bez rozlišování aktuálního osobního vztahu ke vzdělávání): http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7430/f3/or151012.pdf, http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7431/f3/or151013.pdf.

Stejně tak průzkum provedený na dostatečně robustním vzorku českých rodičů ukazuje, že je tu zhruba stejně velká skupina v tomto společenském segmentu, která považuje současný stav vzdělávání ve veřejných školách za nevyhovující: <https://drive.google.com/a/eduin.cz/file/d/0B4CRL6qnQpfBR3E5R2RQeVc2cDg/view>. Je třeba si ujasnit, co z požadavků těchto rodičů by měl vzdělávací systém akceptovat a co nikoliv. Stojíme ale také před problémem dalších technologických revolucí (virtuální/rozšířená realita, umělá inteligence), o nichž

- **Zavedení plošných přijímacích zkoušek.**³⁹
- Netransparentnost při správě vzdělávacího systému, **s určitou snahou o nápravu.**⁴⁰
- Nekoncepčnost řízení systému a další prohlubování nedůvěry v efektivitu systému.⁴¹
- **Udržování současné struktury školského systému (středních škol) místo snahy o promyšlenou reformu.**⁴²

bychom měli v souvislosti se vzděláváním velmi intenzivně uvažovat. Ondřej Neumajer, odborník PedF UK, dodává: „*Za nejdůležitější faktor, který ovlivní vše, považuji umělou inteligenci. Virtuální realita, 3D tisk a další technologické inovace jsou v případě vzdělávání druhořadé.*”

³⁹ Plošné přijímací zkoušky, které poprvé proběhnou ve školním roce 2016/2017, mohou být reálně buď zcela zbytečné (při neexistenci minima mohou ředitelé přijmout každého, kdo formálně řízením projde), nebo se mohou stát nástrojem ovlivňování v přístupu ke vzdělávání (ať už oficiálně nastaveným minimem, případně tlakem ze strany zřizovatelů škol na neoficiální stanovení takové laťky). Tomáš Bouda, výzkumník PedF OU, dodává: „*Přijímací zkoušky budou mít vliv na reálné kurikulum. Vycházím z vlastní zkušenosti učitele ČJ v ZŠ, který zažil jednotné přijímací zkoušky: k redukci učiva výrazně docházelo, pochopitelně neoficiálně, výuka u žáků hlásících se na maturitní obory se soustředila na testované učivo. Přijímací zkoušky jako nástroj regulace nemohou vést k vyšší kvalitě vzdělávání ani směřování k strukturálně žádoucím druhům a typům vzdělávání. Viz také Průmysl 4.0. Přístup ke vzdělávání tedy není potřebné ani rozumné omezovat, je však třeba dbát o zvyšování jeho kvality a relevance pro moderní pracovní trh...*” Dominik Dvořák, výzkumník PedF UK, dodává: „*S tím souvisí odklon od plošného testování. Současné výběrové testování (InspIS, PISA, TIMSS) dává nějaká data pro řízení systému jako celku, ale nedává data pro řízení jednotlivých škol nebo data pro rodiče, která by jim umožnila rozhodování. Jednotné přijímačky a maturita pak udeří jako blesk z čistého nebe, protože stát rodičům před tím nedává informace z externího standardizovaného hodnocení, které by jim s dostatečným předstihem dalo signál, jak na tom jejich dítě je (tak to funguje např. v Polsku).*” Tamara Kováčová, EDUin, dodává: „*Je nejasné, jakým způsobem budou moci vykonávat přijímací zkoušky žáci s přiznaným uzpůsobením podmínek (žáci s určitým typem handicapu), jako tomu je u maturit.*”

⁴⁰ Reforma financování, prováděcí předpisy k inkluzi, důvody k přepracování kariérního řádu, analýzy, z nichž MŠMT školství při provádění těchto kroků čerpá, a další materiály nejsou zveřejňovány a není možné posoudit jejich smysluplnost. Do stejné kategorie spadá nejasná personální práce na ministerstvu a v jím řízených organizacích. Je reálný předpoklad, že byli do služebního poměru (se vstupem služebního zákona v platnost ke dni 1. 7. 2015) vzati i pracovníci MŠMT, kteří se neosvědčili (nejsou posilou pro realizaci koncepčních kroků školské politiky), respektive neproběhlo dostatečné zhodnocení kvality a efektivy současných pracovníků. MŠMT bylo v roce 2016 nominováno (opakovaně) na anticenu za netransparentnost v nakládání s informacemi o maturitních testech: <http://oz.otevrenaspolecnost.cz/#verejnost>. Po nátlaku ze strany občanského sektoru ministerstvo přistoupilo k částečnému zveřejnění dat o maturitách, způsob a formát zveřejnění byl ze strany části odborné veřejnosti kritizován: http://data-mat.cz/Poruseni_zakona_maturita.pdf.

⁴¹ Na Strategii vzdělávání 2020 by měla navázat strategie nová, s horizontem v roce 2030. O přípravách takové strategie však zatím není nic známo. Je pravděpodobné, že se na ní začne pracovat až s dalším vedením úřadu. Tomáš Bouda, výzkumník PedF OU, dodává: „*Po krátké snaze o zlepšení opět absence strategického řízení opírající se o efektivní monitorování. Systém veřejné správy není efektivizován, respektive zatím nepřesvědčují dílčí snahy, např. odpolitizování státní správy. Efektivita veřejné správy a efektivita systému školství, věci veřejné, jsou spojené nádoby.*”

⁴² Byť patří ČR v mezinárodním srovnání na špičku s počty absolventů středního odborného vzdělání (<http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-ceska-republika-nepotrebuje-vic-ucnu-rika-expertka-z-oeecd/>), MŠMT ani zřizovatelé středních škol nejeví známky toho, že by tento problém chtěli řešit. Problematiká je dvoukolejnost v řízení regionálního školství. O koncepčních věcech i financování se rozhoduje

- **Trvalí neschopnost a neochota** integrovat mimoškolní vzdělávání do vzdělávacích výstupů systému.⁴³

Významné události ovlivňující změny ve vzdělávacím systému (2015/2016)

Způsob hodnocení vlivu jednotlivých témat na český vzdělávací systém: používáme symboly - a + (záporné a kladné hodnoty). Protože u jednotlivých témat je vzhledem k jejich komplexnosti často těžké určit zcela jednoznačně jejich pozitivní či negativní dopad, uvádíme v takových případech místo jednoznačného hodnocení poměr negativního a pozitivního přínosu. V případě, že odhad pozitivního či negativního dopadu převažuje, je to vyjádřeno počtem znamének (např. --/+ znamená poměr negativního a pozitivního dopadu 2:1).

++ Zvýšení rozpočtu školství, zejména platů učitelů

Politická i expertní shoda na tom, že učitelé jsou ve srovnání s úrovní platů učitelů v rozvinutých zemích i ve srovnání s průměrným platem vysokoškolsky vzdělaných lidí v ČR zoufale podhodnoceni, což brání dalšímu rozvoji vzdělávání v ČR, je dobrým výchozím okamžikem pro to pokusit se efektivně prosadit v systému započaté či zamýšlené kroky. V první řadě se jedná o inkluzi (více níže), která plošně závisí na přijetí ze strany učitelů. Zde pochopitelně nestačí přidat na platech, bude nutná důsledná pomoc při poskytování podpůrných opatření ve školách, které na to nebyly zvyklé a u jejichž učitelů se dá očekávat rezistence. Společně s plošným zvýšením platů je nutné vyrovnat se s požadavkem větší variability hodnocení na základě pedagogické práce učitelů. K tomu by měl primárně sloužit kariérní systém, ale také větší možnost ředitelů oceňovat pedagogy podle jasných kritérií k tomu určených. Jinak hrozí, že se finanční prostředky v řádu miliard promění z investice na zbytečně vynaložené náklady, jak ostatně ukazuje výzkum již citovaného E. Hanusheka a jeho kolegů J. Kaina a S. Rivkina.⁴⁴

-/+ Sílení opt-out bohatších rodičů ze systému veřejného základního vzdělávání

Vznik nových 40 neveřejných škol během posledního školního roku, na nějž upozorňujeme v příležitostech i hrozbách SWOT analýzy, je nepochybně významným trendem, který se propisuje do stavu českého vzdělávacího systému i do uvažování lidí, kteří se touto

jak na úrovni ministerstev, tak na úrovni obcí a krajů. Středoškolské vzdělání je proto do značné míry nefunkční, chybí mu větší propojenost s praxí. Politické programy před krajskými volbami neslibují reálné zlepšení (viz výše). Tomáš Bouda, výzkumník PedF OU, dodává: „Poslední intenzivní diskuse o směřování středního školství proběhla v souvislosti se vznikem Bílé knihy. Je pak velmi snadné školství na krajské úrovni, jde především o SŠ, negativně hodnotit, jak ukázaly předvolební debaty o fungování krajů.“

⁴³ Z původního návrhu Strategie vzdělávání 2020, v němž byla navržena cesta k integraci neformálního vzdělávání, zůstal ve finální podobě nepatrný zlomek. Přitom právě neformální vzdělávání získává (nejen díky technologiím) stále větší vliv na rozvoj nastupujících generací. Pavel Doulík, děkan PedF UJEP, dodává: „V souvislosti s tím je nutné upozornovat, že zanedlouho bude nedostatek učitelů určité kvalifikace, resp. aprobace (matematika, fyzika, informatika).“

⁴⁴ https://www.utdallas.edu/research/tsp-erc/pdf/wp_hanushek_1999_higher_salaries.pdf.pdf.

problematikou zabývají. Koncepty těchto škol jsou vysoce různorodé,⁴⁵ nicméně mají jeden společný prvek: snaží se nabízet odlišný přístup ke vzdělávání, než se děje ve veřejném vzdělávacím systému. Ať už rodiče předpokládají vyšší úroveň v oblasti akademických znalostí, nebo chtějí maximalizovat osobnostní rozvoj svých dětí, vždy je kopt-outu z veřejného vzdělávacího systému vede přesvědčení, že ve veřejných školách takovou kvalitu nenajdou (motivy mohou být ale i jiné, např. náboženské). To na jedné straně může vést k adaptaci veřejného vzdělávání na měnící se poptávku ze strany rodičů, na straně druhé však může dojít k tak silnému „exitu“ rodičů, že bude docházet k vytvoření dvoukolejného systému, a tedy k destrukci socializační funkce veřejné školy. Děti určitých sociálních vrstev budou „exkludovány“ ve školách s jiným programem, jejichž vysoký práh v podobě školného bude pro ostatní nepřekonatelný. Reakce ze strany ministerstva školství je neutrální, snaha přimět vzdělávací systém k pokroku v tomto smyslu nehmatatelná.

-/+ Společné vzdělávání přímo ve školách

Prvním zářijovým dnem roku 2016 vstoupila v účinnost novela školského zákona, která mění přístup k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Během minulého školního roku se v této věci událo mnohé, zejména viditelná byla nečekaná a velmi vypjatá snaha některých médií ukázat reformu jako společensky škodlivou.⁴⁶ Tato diskuse se promítla i do politického dění a na politické scéně se objevilo několik velmi silných odpůrců, a to nejen z řad současné politické opozice.⁴⁷ Reálné změny ve školách jsou od 1. 9. 2016 spíše menšího rozsahu,⁴⁸ mimo jiné kvůli tomu, že v transformačním dvouletém období budou děti se speciálními vzdělávacími potřebami teprve získávat nové posudky z pedagogicko-psychologických poraden a speciálně pedagogických center. Do té doby budou vzdělávány podle dosavadního kurikula a dosavadních postupů. Záležet bude také na tom, do jaké míry bude docházet k přechodům žáků mezi školami. Reformě by pomohlo, kdyby došlo k větší mobilitě žáků mezi školami běžnými a školami, které měly donedávna status škol praktických. Pokud k tomu nedojde, hrozí, že dříve praktické školy sice budou mít status škol běžných, v dané lokalitě však budou sloužit k odkládání žáků se vzdělávacími problémy. V tom případě by k inkluzi došlo pouze „na papíře“. Stejně tak je důležité, aby běžné školy začaly pracovat

⁴⁵ Jako příklad nejčastěji zmiňovaných uvedme rozrůstající se síť tzv. Scioškol, které se hlásí ke konceptu svobodných škol s vysokým podílem samostatného rozhodování dětí, nebo Labyrinth, školu postavenou na koncepci tzv. laboratorních škol, které těsně spolupracují s univerzitami. Vznikají také školy komunitního charakteru, zakládané rodiči, případně s orientací na jejich poptávku.

⁴⁶ Nejde zdaleka jen o výše odkazovaný Blesk, články o údajném zahlcení škol mentálně postiženými či o inkluzi jako „útoku na střední třídu“ vyšly v denících MF Dnes, potažmo v internetovém deníku Echo24. Učitelské noviny, odborně zaměřené periodikum, dávají naprosto disproporční přednost kritikům inkluze.

⁴⁷ Jako jedno z témat svých veřejných prohlášení si (vedle imigrace) vybral prezident Miloš Zeman právě inkluzi. ODS postavila na odporu vůči inkluzi svou jarní politickou kampaň: <http://www.ods.cz/jarni-tour-petra-fialy/tema-vzdelavani>. Odpůrce inkluze lze ale překvapivě nalézt i mezi koaličními politiky, kteří novelu schvalovali. Ve volebních programech se strany až na výjimky tématu vyhýbaly (viz výše). Pavel Doulík, děkan PedF UJEP, dodává: „Spadá sem například i reakce vedení Ústeckého kraje z řad KSČM.“

⁴⁸ V zápisech do tohoto školního roku došlo jen k malému přesunu zájemců mezi dříve praktickými školami a školami běžnými: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/postizenych-deti-od-zari-v-beznych-tridach-nepribude-zajem-o/r~01d84b1efa4911e5aff80025900fea04/>.

s dětmi, které speciální vzdělávací potřeby mají, a došlo tak k oboustranné adaptaci.⁴⁹ Riziko nezdarů a konzervace systému v jeho současné podobě je však stále velké. Podpora MŠMT a podpůrného aparátu institucí v oblasti školství bude zásadní. Ministerstvo opakovaně deklaruje, že podporu školám poskytuje,⁵⁰ ze škol ale velmi často přichází negativní odezva. Těžko určit, zda je tato situace zaviněna neochotou učitelů, nebo nižší srozumitelností poskytovaných informací. Totéž platí pro financování: MŠMT se hájí, že školy mohou své nároky spojené se začleňováním uplatnit, někteří ředitelé a učitelé tvrdí, že je situace chaotická.⁵¹ Další vývoj teprve ukáže, do jaké míry se podaří záměr začleňování dětí se speciálními vzdělávacími potřebami naplnit.

--- Krajské a senátní volby 2016

Rok 2016 je rokem volebním. Zejména volby do krajských zastupitelstev se vzdělávání bytostně týká, jelikož kraje jsou součástí distribuční soustavy financování regionálního školství, zřizovateli středních škol a přirozenými spolupřítelci ovlivňujícími vzdělávání ve své lokální decizní sféře. Je signifikantním znakem současné společenské atmosféry, že více než regionální témata volby akcentují téma bezpečnosti ve vazbě na imigrační vlnu způsobenou válkami a terorem v zemích Blízkého a Středního východu. Je obecně známo, že volební programy se moc nečtou. Odhady a průzkumy mluví o jednotkách procent voličů, které skutečně zajímá, co strany zamýšlí. Patrně i tento fakt vede politická uskupení k tomu příliš se programem nezabývat. Frázovitost a nízká konkrétnost v některých zásadních otázkách je toho průvodním jevem (právě financování středních škol, jichž jsou kraje zřizovatelem). Jindy jsou naopak až překvapivě detailní návrhy k řekněme ne úplně prioritním tématům,⁵² která tak získávají na optické důležitosti. Zásadním nedostatkem napříč programy je horizont úvah, v němž se o vzdělávání uvnitř politických stran uvažuje. Znovu a znovu se opakuje táž chyba, a to napříč politickým spektrem, že se nadřazuje aktuální potřeba zaměstnanosti a firem nad samotnou hodnotu vzdělávání. Přitom pro společnost přínosný a do budoucna

⁴⁹ Jan Tupý, konzultant v oblasti vzdělávání, dodává: „Je možné poukázat i na další rizika: Nedostatečná personální kapacita a připravenost pedagogicko-psychologických poraden a speciálně pedagogických center na vypracování posudků žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve vazbě na podpůrná opatření. Otázkou také je, zda musí být Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) doplněn minimální úrovní očekávaných výstupů, což je vlastně přesun výstupů ze zrušené přílohy pro vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (LMP). Školám to spíše problematizuje situaci. Zda nemohlo jít jen o dočasný podpůrný metodický materiál a mezi tím přistoupit k celkové koncepční změně RVP ZV, který v původní podobě nebyl pro společné vzdělávání všech žáků včetně žáků s LMP koncipován. Pozitivně je třeba hodnotit přípravu „Průvodce upraveným RVP ZV“ na Metodickém portálu [RVP.CZ](http://www.rvp.cz) a konzultační pomoc Národního ústavu pro vzdělávání v dané oblasti: <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=6433>.“

⁵⁰ Souhrn informací pro jednotlivé aktéry společného vzdělávání: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/spolecne-vzdelavani-1>.

⁵¹ Jako příklad uvedme tzv. Učitelské profesní sdružení, které se staví opakovaně do role odpůrce inkluze: <http://kantor8.webnode.cz/>.

⁵² Ondřej Neumajer, odborník PedF UK, dodává: „To spíše svědčí o menším vhledu do problematiky vzdělávání a chybějícím komplexním návrhu řešení jeho problémů, čímž se ke slovu dostávají jednotlivosti.“

perspektivní je vztah úplně opačný. Vzdělávání může být generátorem budoucí ekonomiky vysoce závislé na inovacích, na tom, co budou dnešní děti schopné vymyslet, vytvořit a prodat, ať už v přímém, nebo přeneseném slova smyslu. Pochopitelně v tom mají hrát zásadní roli současné ekonomické síly. Nikoliv však v roli těch, kdo určují podmínky vzdělávání dle svých současných potřeb. I současné firmy jsou životně závislé na budoucích inovacích⁵³ a bylo by mnohem výhodnější pro celou českou společnost, kdyby inovace vznikaly zde, nikoliv přicházely z Německa a dalších rozvinutých ekonomik jako zakázky na subdodávky.

Jenže právě tento typ úvah v programech současných kandidátů na politické vedení českých krajů nelze nalézt, a pokud, tak jen v náznacích.⁵⁴

--/+ Státní maturity, jejich sporný dopad, transparentnost a vývoj

Na jaře a následně na podzim proběhlo další kolo maturitních zkoušek, jehož součástí je také společná část zajišťovaná státem, konkrétně Centrem pro zjišťování výsledků vzdělávání (Cermat). V souvislosti s maturitami je na místě zmínit, že tento velmi důležitý prvek ve vzdělávacím systému ČR, který byl v minulosti zaváděn mimo jiné s cílem zvýšit úroveň středoškolského vzdělávání a stát se součástí přijímacích kritérií na vysoké školy, dosud nebyl ze strany ministerstva z hlediska naplnění vzdělávacích cílů zhodnocen a veřejnost tedy neví, jaký dopad státní maturity mají. Jediné, co za dobu existence státních maturit vzniklo, je velmi kritická kontrolní zpráva Nejvyššího kontrolního úřadu (z roku 2012⁵⁵), která konstatuje jednak chyby v hospodaření projektu, ale také nenaplnění strategických cílů, s nimiž MŠMT státní maturitu spouštělo.⁵⁶ S výsledky maturit se znovu objevila otázka zveřejňování anonymizovaných statistických informací o výsledcích a statistických ukazatelů k použitým úlohám v testech. Po tlaku ze strany části odborné veřejnosti se podařilo přimět MŠMT k tomu, aby historicky poprvé část požadovaných informací zveřejnilo. Došlo však ke zveřejnění v podobě, kterou nebylo možné strojově zpracovat, což analýzu dat znesnadnilo.⁵⁷ Po zveřejnění analýzy, kritické k řadě úloh v testu českého jazyka a k některým

⁵³ Ondřej Neumajer, odborník PedF UK, dodává: „Doporučuji pozornost skoro rok připravovanému vzniku České národní koalice pro digitální pracovní místa, bod 5.1.3:

http://www.msmt.cz/uploads/O21/O211/SDV/Postup_realizace_strategie_v15.pdf a dále zde

<http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/ceska-narodni-koalice-pro-digitalni-pracovni-mista-zahaji.>“

⁵⁴ Odkaz na archiv se sérií hodnocení politických programů před krajskými volbami 2016: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/archiv-tiskovych-zprav/>. Tomáš Bouda, výzkumník PedF OU, dodává: „Na základě předvolebních debat lze doplnit, že vedle bezpečnosti se tématy voleb staly nemocnice, doprava, sociální služby, také životní prostředí v inkriminovaných krajích, ale jen okrajově školství, a to jak na straně vládnoucích stran v krajích – chabá chvála, tak opozičních – silná kritika. Výjimečně lze najít i program spíše progresivní (v rámci krajských kompetencí), viz ANO v Moravskoslezském kraji (nejsem členem ani voličem).“

⁵⁵ Dominik Dvořák, výzkumník PedF UK, dodává: „Nález NKÚ hodnotí situaci ještě před tím, než se vyměnilo jak vedení rezortu, tak vedení CERMATu.“

⁵⁶ Zpráva NKÚ: <http://www.nku.cz/cz/media/nku-zkontroloval-penezni-prostredky-pouzite-na-pripravu-a-realizaci-statni-maturitni-zkousky-id5921/>.

⁵⁷ Martin Chvál, výzkumník PedF UK, dodává: „Je třeba mluvit jasněji o zveřejňování anonymizovaných dat, podobně jako je tomu u mezinárodních výzkumů, statistické charakteristiky úloh a testů si pak může spočítat

úlohám v testu matematiky, došlo ze strany Cermat k opakovanému zpochybňování relevance analýzy, aniž by se argumentace dotkla podstaty kritizovaných faktů.⁵⁸ MŠMT bylo kvůli snahám obstruovat zveřejňování informací k maturitám nominováno na cenu Zavřeno a v hlasování veřejnosti skončilo druhé (v minulosti toto antiocenění již ministerstvo obdrželo).⁵⁹ V souvislosti s výběrovým řízením na pozici ředitele Cermat a s deklarovanou (zatím neveřejnou) podporou ministerstva pro zveřejňování požadovaných informací bude zajímavé sledovat, zda se na přístupu státu k tomuto tématu něco změní a zda analýza dat pomůže posunout debatu o smysluplnosti státní maturity blíže ke konkrétním závěrům, jak s tímto institutem naložit. Jak připomíná Dominik Dvořák, vedle diskuse o transparentnosti maturit ustupuje do pozadí debata o jejich smyslu a cílech.

-/+ Novela zákona o vysokých školách: Umožní českým VŠ progres?

V průběhu roku 2015 a 2016 procházela legislativním procesem novela zákona o vysokých školách.⁶⁰ Novela nakonec byla schválena a na jejím základě vzniká Akreditační úřad, který nahrazuje Akreditační komisi.⁶¹ Nejvýznamnější změnou novely je kromě úřadu samotného možnost žádat o institucionální akreditaci vysokých škol. S touto variantou se počítá zejména v případě velkých univerzit, které budou schopné splnit nutné podmínky, zejména mít zajištěn systém hodnocení kvality činností vysoké školy. V případě úspěšné institucionální akreditace nebude muset univerzita žádat o akreditaci jednotlivých studijních programů, což jí potenciálně umožní rychleji a pružněji reagovat na změny v různých oblastech vzdělávání, např. vytvářet studijní programy napříč současnými vědními obory.⁶² U menších VŠ se nepředpokládá, že by se o institucionální akreditaci ucházely. Tyto školy budou nadále žádat o akreditaci jednotlivých studijních programů. Novela by měla umožnit Akreditačnímu úřadu také přísněji posuzovat žádosti o akreditaci studijních programů poboček zahraničních vysokých škol, což je způsob, který volí některé soukromé VŠ v ČR, čímž ovšem obcházejí podmínky stanovené pro akreditaci českých oborů. V souvislosti s institucionální akreditací novela předpokládá zavedení systému hodnocení kvality vysokých škol a snadnější odebrání neoprávněně nabytých vysokoškolských titulů.

každý, kdo se o to zajímá. Pokud budou i tak publikovány, tak jediné dobře. A pak by bylo žádoucí, aby Cermat pravidelně publikoval analytické zprávy dokládající kvalitu zkoušek (např. meziroční srovnatelnost, srovnatelnost jaro-podzim, srovnatelnost mezi cizími jazyky – není to jednoduché, ale snaha by se ocenila a metodiku analýz je možné vylepšovat).“

⁵⁸ Iniciativa Maturitní data – Odtajněno nabízí data i jejich analýzu: <http://www.data-mat.cz/>.

⁵⁹ <http://oz.otevrenaspolecnost.cz/#verejnost>.

⁶⁰ <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=464&CT1=0>.

⁶¹ Je to poněkud nečekané, ale na české Wikipedii je akreditační úřad popsán lépe než na stránkách MŠMT: https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1rodn%C3%AD_akredita%C4%8Dn%C3%AD_%C3%BA%C5%99ad_pro_vysok%C3%A9_%C5%A1kolstv%C3%AD. Nehledě k tomu, že na webu ministerstva je zveřejněn chybný seznam členů rady nového úřadu (říjen 2016).

⁶² Jiří Němec, děkan PedF MU, dodává: „V této souvislosti je třeba připomenout, že novela bohužel nepracuje s pojmem obor. Neexistují obory, ale jen programy, které byly dle předchozí právní úpravy větší celky sestávající i z více oborů. Např. program Učitelství pro základní školy skrýval veškeré možné kombinace oborů. V daný okamžik si VŠ ani nový akreditační úřad neumí představit, jak danou legislativní úpravu implementují do praxe.“

---/+ Reforma financování regionálního školství

Jde o událost, která se v tomto přehledu objevuje opakovaně. Ministryně školství na podzim roku 2015 prohlásila, že představí koncepci financování regionálního školství do konce roku 2015. Stalo se tak ale až o několik měsíců později, a to pouze v základní podobě. Reálně tak dojde na možnou změnu až v novém volebním období, tedy pouze za předpokladu, že nová vláda bude chtít takovou reformu provést. Zrekapitulujme, proč má ke změně financování dojít: V českém školství se už roky mluví o tom, že financování na hlavu žáka vede ke snaze škol nabírat co nejvíce žáků, a zajistit si tak co největší finanční dotaci, což je v rozporu s kvalitou poskytovaného vzdělání. Všechny dosavadní pokusy o reformu financování selhaly. V době, kdy byl ministrem školství Marcel Chládek, započala příprava konceptu stávající reformy. Ten je postaven na tzv. optimální naplněnosti třídy. Předpokládá, že pro jednotlivé studijní programy bude stanoven ideální počet žáků ve třídách (zohledňující i potřeby pracovního trhu - týká se středních škol) a podle toho budou školám poskytovány finanční prostředky. Za ministryně Kateřiny Valachové byl zveřejněn základní koncept,⁶³ který stojí na principu optimálně naplněné třídy a počtu odučených hodin. Jeho legitimním a urgentním cílem je změna praxe rozdílných krajských normativů, které vytvářejí nerovné podmínky školám dle jejich příslušnosti k různým krajům. Vedle toho ale hrozí, že stanovením stropu přijatých žáků dojde k omezení přístupu zejména ke všeobecnému vzdělávání na středních školách a ke snaze použít tento nástroj k další podpoře odborných škol bez snahy je reformovat. Takový cíl je z hlediska dopadů na vzdělávání velmi kontroverzní. Není také úplně jasné, proč od sebe není odděleno financování ZŠ a SŠ a proč se pro oba vzdělávací stupně nehledá poněkud odlišný model financování. Zejména v případě typů středních škol a jejich odlišných nároků na financování bude jednotný model pravděpodobně působit obtíže.

Financování regionálního školství se věnuje analýza PwC.

Pozn.: Některé další významné události (problematika povinného předškolního vzdělávání, kariérního řádu, přijímacích zkoušek) přetrvávají z loňska či předchozích let, více viz Audit vzdělávacího systému ČR 2015.⁶⁴

Klíčová témata pro školní rok 2016/2017

Další vývoj společného vzdělávání ve školách

S nabytím účinnosti novely školského zákona, která mění přístup k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami a podporuje primárně jejich naplnění v běžných školách, se otevírá řada rizik, které mohou tento proces zpomalit, paralyzovat nebo dokonce zcela diskreditovat a obrátit v neprospěch učitelů, žáků a rodičů.

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mají získávat nová doporučení z pedagogicko-psychologických a speciálně pedagogických poraden, na jejichž základě budou školy měnit

⁶³ Koncept MŠMT v roce 2016: <http://www.msmt.cz/o-webu-msmt/financovani-regionalniho-skolstvi>.

⁶⁴ Audit vzdělávacího systému ČR 2015: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-audit-vzdelavaciho-systemu-podruhe-s-expertni-oponenturou/>.

vzdělávací přístup a realizovat tzv. podpůrná opatření. Poradny zatím ohlašují údajné zavalení administrativou a předpovídají, že nebude možné žákům nová doporučení vystavit.⁶⁵ Školy si stěžují na to, že doposud neobdržely prostředky, které mělo MŠMT na podporu reformy poskytnout, zatímco MŠMT tvrdí, že peníze již odeslalo.⁶⁶ Mezi nezanedbatelnou částí učitelů převládá odpor ke změně v přístupu a k faktu, že by ve svých třídách měli mít (za stávajících podmínek) více dětí se speciálně vzdělávacími potřebami.⁶⁷ Podobný odpor převládá podle dostupných výzkumů i ve společnosti.⁶⁸ Nadále hrozí, že bývalým praktickým školám se nepodaří transformace na školy běžného typu a zůstanou „praktickými“ školami, byť bez právní opory a platného kurikulárního rámce pro odlišné vzdělávání dětí. Respektive hrozí, že vzniknou školy odpadové, jež se budou specializovat na vzdělávání dětí, které budou v běžných školách více či méně otevřeně odmítány. Už v současnosti některé děti, jež začaly po 1. 9. 2016 navštěvovat běžné školy, trpí neochotou hledat cestu jejich začlenění. Jde především o děti s poruchou chování na základě diagnostikovaného autismu, k nimž učitelé těžko nacházejí cestu. Zároveň se v neformálních rozhovorech s rodiči ukazuje, že někteří z nich se snaží vyhledávat pro své děti školy, jež vzhledem ke svému neveřejnému statusu nebo praxi odmítání dětí se speciálními potřebami společné vzdělávání nepodporují. Bude-li podobných případů přibývat, reálně hrozí, že po dalších parlamentních volbách může nová vládnoucí garnitura revidovat legislativu a vrátit se zpět k oddělování dětí ve vzdělávání. Další pokus posílit sociální kohezi společnosti prostřednictvím vzdělávání by byl pravděpodobně na dlouho nemožný.

Doporučení:

- **MŠMT a další spolupracující instituce (Česká školní inspekce, Národní ústav pro vzdělávání, Národní institut dalšího vzdělávání atp.) by měly velmi pečlivě sledovat situaci ve školách, vyhodnocovat, kde dochází k problémům, a soustředit se na jejich okamžité řešení.**
- **Učitelé potřebují podporu. Je nutné vést s nimi otevřený dialog a vycházet vstříc požadavkům, které se ukáží jako reálná překážka společného vzdělávání.**
- **Je nutné vést účinnou a otevřenou kampaň vůči veřejnosti, jejíž postoj je ovlivněn mediálním spadem a účelovými kampaněmi krajně neseriózních médií (Blesk, Parlamentní listy).**

⁶⁵ Mediální odraz stavu v poradnách: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/otestujte-deti-znovu-zadaji-skoly-kvuli-inkluzi-poradny-nest/r~7348dfe8769511e69966002590604f2e/?redirected=1478377666>.

⁶⁶ Mediální odraz stavu financování společného vzdělávání ve školách: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1938159-inkluzie-probiha-jiz-dele-nez-mesic-skoly-ale-narazeji-na-problemy-s-financemi>.

⁶⁷ Mediální odraz postoje učitelů: http://chrudimsky.denik.cz/zpravy_region/inkluzie-jedni-ji-proklinaji-jini-ji-jdou-naproti-20161020.html.

⁶⁸ Průzkum CVVM ze září 2016: <http://cvvm.soc.cas.cz/ostatni-ruzne/verejnost-o-specialnich-skolach-a-inkluzivnim-vzdelavani-zari-2016>.

Jednotné přijímací zkoušky

Jednotné přijímací zkoušky podle nového schématu proběhnou poprvé na jaře 2017. Podle toho, jak jsou v současnosti nastaveny jejich parametry, nelze očekávat, že by se nějak významně promítly do přijímání na střední školy: ačkoliv musejí ředitelé brát v úvahu výsledky plošných testů a dát jim v kritériích pro přijetí váhu minimálně 60 %, ⁶⁹ vzhledem k tomu, že není stanovena žádná minimální úroveň pro splnění plošných testů, ředitelé škol tak mohou hypoteticky přijímat i ty uchazeče, kteří v testování neuspějí. Přesto lze ale očekávat, že přijímací zkoušky budou mít vliv, paradoxně však nikoliv na akt přijímání na SŠ, ale na výuku v ZŠ. Dle zkušeností ze zahraničí i z minulosti se bude výuka v ZŠ v klíčových předmětech (český jazyk, matematika) orientovat zejména na přípravu na přijímací testy. To se bude týkat žáků, kteří se budou hlásit na maturitní obory, kde jsou přijímací zkoušky povinné. Nepřímo tak přijímací zkoušky ovlivní vzdělávání cca 30 % žáků, kteří se na maturitní obory hlásit nebudou, ale octnou se tak mimo zájem škol. Hrozba přijímacích zkoušek také může vést rodiče k tomu, aby hledali pro své děti mimořádnou vzdělávací přípravu, čímž se zvýší tlak zejména na ty rodiče, kteří mají ekonomické problémy a nemohou takovou extra přípravu svým dětem dopřát. U některých rodičů to může vést k tomu, že svým dětem budou doporučovat nematuritní obory, které nepředstavují překážku v podobě přijímacích zkoušek. Zároveň může docházet k tomu, že na úrovni zřizovatelů středních škol budou vydávána „nezávazná doporučení“ školám k tomu, aby stanovily minimální úroveň splnění požadavků v plošných testech. Ačkoliv plnou odpovědnost i pravomoc nese ředitel či ředitelka školy, tato doporučení bývají většinou ředitelů respektována, jakkoliv nemají žádnou právní závaznost. Společně s návrhem na reformu financování regionálního školství, která chce omezit přijímání žáků stanovením tzv. optimální naplněnosti třídy, je pravděpodobné, že přijímací zkoušky mohou vést k omezování studia všeobecných vzdělávacích oborů a ke snaze naplňovat zejména nematuritní obory.

Doporučení:

- MŠMT by mělo po prvním roce povinných přijímacích zkoušek vyhodnotit jejich dopad. Podle toho dále rozhodnout o pokračování či revizi tohoto projektu, k němuž neexistuje analýza dopadů ex ante.
- Rodiče by měli být pravdivě informováni o podmínkách přijímacích zkoušek a o reálných bariérách, které představují, aby nedocházelo k unáhleným rozhodnutím, jež mohou mít dopad na budoucí život dětí. Zejména v případech nízkopříjmových rodin.
- Je třeba pozorně sledovat, zda nedochází k nastavování umělých bariér v podobě minimálních požadavků na výsledky plošných testů na základě nezávazných doporučení ze strany zřizovatelů.

Místní a krajské akční plány rozvoje vzdělávání

⁶⁹ Podmínky přijímacích zkoušek: <http://www.ceremat.cz/jednotna-prijimaci-zkouska-2017-1404035397.html>.

Už v roce 2016 probíhá příprava tzv. místních a krajských akčních plánů. Jde o aktivitu, která má na obecní a krajské úrovni vytvořit vizi budoucího rozvoje vzdělávání se střednědobým/dlouhodobým horizontem (priority akčních plánů mají sledovat cíle k roku 2023). Jde o plošnou aktivitu podporovanou z Operačního programu Věda, výzkum a vzdělávání, přičemž obdobné aktivity probíhají také v rámci dalších operačních programů EU. Akční plány by měly představovat nástroj, kterým má být mimo jiné posílena synergie takto investovaných prostředků.

Místní a krajské akční plány mohou být pojaty různě. Předně jsou jednou z cest, jak usměrnit tok prostředků z EU do vzdělávání. To může ale zároveň znamenat, že budou pojaty čistě utilitárně, tedy se snahou podpořit vzdělávání v regionech a krajích v jeho stávající podobě a s minimální vizí do budoucnosti, jak záměr předpokládá. Jejich příležitostí je naopak vytvoření modelu spolupráce aktérů vzdělávání (nejen škol) na místní či krajské úrovni a možnost pokusit se reformovat vzdělávání na základě jiných než legislativních a exekutivních kroků centrální vlády.

Ondřej Neumajer, odborník Pedagogické fakulty UK: „*Tuto příležitost je ale možné naplnit jen za předpokladu, že se vytváření místních a krajských akčních plánů budou účastnit skutečně ti aktéři, jichž se přímo dotýká, případně mají zájem ji ovlivňovat.*“ Na základě zkušenosti z projektu Města vzdělávání, který EDUin realizuje právě s cílem pomoci na místních úrovních vytvořit společnou vizi vzdělávání, se ukazuje, že spektrum zainteresovaných by mělo odrážet pokud možno širokou společenskou bázi: školy, rodiče, podnikatele, občanský sektor i místní samosprávu. Dalším předpokladem je ochota vidět změny, které se ve společnosti odehrávají, a snaha pokusit se je - na místní úrovni - promítnout do takových změn, které na ně budou adekvátně reagovat. Jako smysluplné se také jeví propojení místních a krajských akčních plánů. V opačném případě hrozí, že se akční plány budou na jednotlivých úrovních míjet. Z dosavadních informací z realizace akčních plánů se ukazuje, že situace je v různých místech diametrálně odlišná. V podstatě odráží rozdíl mezi formálním naplněním a snahou vytvořit skutečnou vizi. V případech formálního pojetí lze jednoznačně konstatovat, že jde o promarněnou příležitost, jak dosáhnout dalšího posunu v rozvoji vzdělávání.

Doporučení:

- **Snaha o vytvoření akčních plánů s vědomím, že vzdělávací systém nutně musí reagovat na společenské změny.**
- **Větší míra pozornosti ze strany MŠMT tomu, jakým způsobem jsou akční plány vytvářeny, poukazování na příklady inspirativní praxe.**
- **Zapojení aktérů nejen ze škol, ale také z neformálního vzdělávání, rodičů, podniků, občanského sektoru.**
- **Podpora vzájemné vazby mezi místními a krajskými akčními plány.**

Hodnocení škol Českou školní inspekcí podle rámce Kvalitní škola

V roce 2015 byl Českou školní inspekcí představen nový rámec hodnocení vzdělávací činnosti škol s názvem Kvalitní škola.⁷⁰ Rámec jednoznačně představuje krok správným směrem, od formalismu a zaměření na samotnou činnost učitele/školy k obsahu a formě vzdělávání a dopadu na žáky. Podle nového rámce by se inspekce ve školách měla zaměřit zejména na oblasti: vize školy, kvalita školního vzdělávacího programu, způsob komunikace mezi aktéry vzdělávání (škola - žák - rodič), vytváření vhodného klimatu pro vzdělávání a výchovu ve školách, spolupráce s vnějšími partnery, pedagogické vedení školy s důrazem na výše uvedené kvality, profesní rozvoj učitelů, spolupráce mezi učiteli, rozvoj demokratických a občanských hodnot atp. Takový nástroj, bude-li užíván k podpoře, nikoliv k postihům škol, může být dobrým prostředníkem podpory žádoucích změn uvnitř škol. K tomu ale musí školy v prvé řadě přijmout nový přístup ze strany inspekce a inspektoři by měli indikátory a kritéria rámce umět skutečně posuzovat. Závěry inspekce by měly být ředitelům a učitelům podávány formou doporučení, a to včetně návrhu na možné řešení nebo příklady inspirativní praxe odjinud. Hodnocení by mělo podle nového rámce zároveň brát v úvahu vnější faktory, které ovlivňují práci školy (region, financování, složení žáků...), a tím pádem přizpůsobovat závěry a doporučení těmto okolnostem. Na základě zjištění inspekce by si mělo MŠMT vytvářet mapu problémů a častých nedostatků, kterými české vzdělávání trpí, a podle toho navrhopvat a realizovat kroky k jejich odstranění. Zejména s přihlédnutím k vnějším faktorům, které práci některých škol výrazně znesnadňují. Martin Chvál, výzkumník Pedagogické fakulty UK: „Podle tohoto rámce byly školy hodnoceny již v minulém školním roce. K řešení je další práce s tímto rámcem, aby lépe sloužil - např. zveřejnit popisy všech čtyř stupňů užívaných škál (ty se zatím nepoužívají pro hodnocení škol, ale jen pro sběr dat o vzdělávacím systému). Po odladění se školami by se dalo uvažovat o jejich využití pro hodnocení škol v podobě přílohy inspekční zprávy s prostorem pro autoevaluační pohled školy. Dále by bylo vhodné vytvořit příklady inspirativní praxe pro každé z těch kritérií atd.“

Doporučení:

- Zveřejnění příkladů inspirativní praxe, na nichž bude vidět, jaká je představa o naplňování rámce Kvalitní školy.
- Pravidelné (každoroční) souhrnné analýzy zásadních problémů škol v souvislosti s prostředím škol, na základě kterých bude MŠMT jednat.

⁷⁰ Popis indikátorů a kritérií hodnocení pro různé typy škol:

<http://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/Obr%C3%A1zky%20ke%20C4%8DI%C3%A1nk%C5%AFm/Kvalitn%C3%AD%20%C5%A1kola%209.%206.%202015/Kvalitni-skola-kriteria-a-indikatory-hodnoceni-konecna-verze-s-poznamkou-pod-carou.pdf>.

- **Důraz na doporučující a podpůrný charakter inspekční činnosti ve školách.**

Výsledky krajských voleb a dopad na řízení regionů

Volby do krajských zastupitelstev významně proměnily politickou situaci na této úrovni samosprávy. Sociální demokracie ztratila svou hegemonii, na druhou stranu vítězné hnutí ANO se v některých krajích dostalo do opozice, byť získalo nejvíce hlasů. Ztratili komunisté, v krajských zastupitelstvech nadále přetrvává minoritní zastoupení tradičních (českých) pravicových stran. V některých krajích se podařilo uspět lokálním politickým uskupením. Téměř do všech zastupitelstev se dostali extremisté tzv. Strany práv občanů, ačkoliv většinou pouze s minimálním zastoupením. To vše činí krajská zastupitelstva i na základě dohodnutých koalic vznikajících rad mnohem pestřejší a kraj od kraje odlišná. Následkem toho bude velmi pravděpodobně více diferencovaný politický vývoj v jednotlivých krajích. Zatímco posledních osm let reprezentovali Asociaci krajů ČR zejména sociálně demokratičtí hejtmani, nyní se situace významně změní. To může teoreticky oslabit schopnost dohody na jednotné politice, na druhou stranu to do krajských politik vnese větší politickou pluralitu. S ohledem na politické programy stran před krajskými volbami, vzájemně z velké části nesoudržné, lze predikovat jen několik společných charakteristik, které v oblasti vzdělávání krajské politiky ponesou:⁷¹

- Podpora technického a odborného vzdělávání
- Podpora učitelů
- Podpora výstavby mateřských škol

Problematické je, že pouze první bod těchto tří společných prvků politických programů spadá do kompetence krajů. Kraje sice mohou podporovat učitele, ale pouze doplňkově, toto spadá do kompetence státu. Výstavba mateřských škol spadá do kompetence obcí. Jednostranná podpora technických oborů může velmi negativně ovlivnit budoucnost vzdělávání na středních školách. Střední školství v ČR by mělo projít celkovou reformou, často dobře míněná snaha krajů podpořit jeho současné status quo může vést spíše k zakonzervování nepříznivého stavu. Politické programy se takřka vůbec nezmiňují o krajských a místních akčních plánech, což indikuje, že s dlouhodobější vizí politické reprezentace krajů příliš nepočítají.

Doporučení:

- **Diskuse o středních školách a návrh reformy tohoto stupně regionálního školství shora.**

⁷¹ Hodnocení politických programů a jejich průsečíků: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-vzdelavani-neni-vitezem-krajskych-voleb/>.

- Tlak na vyváženou podporu všem typům středních škol, podporu větší role podniků v odborném vzdělávání a na řešení urgentní potřeby zkvalitnění všeobecného vzdělávání v odborných školách.
- Využití krajských a místních akčních plánů k vytvoření vizí rozvoje vzdělávání na jednotlivých úrovních samosprávy, se snahou rozšířit perspektivu vzdělávání mimo školy.

Vzdělávání 4.0 jako reakce na Průmysl 4.0

Na základě konceptu Industrie 4.0, který vznikl před několika lety v Německu,⁷² se i v ČR začalo v posledním roce intenzivněji hovořit o tzv. Průmyslu 4.0, tedy o další „průmyslové revoluci“, která posouvá lidskou ekonomiku z pozice závislosti na lidské práci k takové míře automatizace a kybernetizace, kdy je lidská práce zbytná. Nejde jen o práci. Prudký rozvoj v oblasti umělé inteligence přinese v brzké době zcela zásadní změny do všech oblastí individuálního a společenského života, tedy i přímo do vzdělávání. Už v současnosti lze považovat internet za velmi výraznou kognitivní podporu a prostředky, které nabízí, velmi účinně využívat ve vzdělávání. Svěbytné kognitivní systémy,⁷³ které jsou již dnes na vysoké úrovni vývoje, převzou roli průzkumníků a vyhledávačů informací i hodnotitelů jejich relevance a budou je předkládat k rozhodnutí. Společně s velmi přesným hodnocením úrovně znalostí a dovedností bude možné vysoce individualizovat vzdělávání s využitím nejlepších prostředků k rozvoji v dané oblasti. Školy a učitelé budou muset velmi výrazně změnit povahu své činnosti, její smysl a cíl.⁷⁴ Učitelé by už dnes měli být více zprostředkovateli učení, nikoliv instruktory ve smyslu „já diktuji, ty opakuješ“. Stále více se ukazuje, že jejich role bude významně socializační, školy budou muset vytvářet kohezi společnosti a učit děti to, co kognitivní systémy nebudou umět: rozhodování, spolupráci, invenci, řešení problémů atd. Nárůst počtu neveřejných škol, které se s ohledem na zaostávání veřejného vzdělávacího systému snaží tuto vizi naplňovat na základě poptávky ekonomicky silné části rodičovské populace, je dobrým indikátorem toho, že ve společnosti už určitý posun nastal. Nebyl však doposud anticipován systémem řízení vzdělávání, sledovat lze pouze ostrovy pozitivní deviace nezávislé na řízení shora.⁷⁵ Představují tak ovšem velmi dobrý modus vivendi pro další školy a rodiče, kteří si kladou otázku, pro jakou budoucnost

⁷² Stručný popis na Wikipedii: https://en.wikipedia.org/wiki/Industry_4.0.

⁷³ Jeden příklad za všechny, systém Watson: <http://www.research.ibm.com/cognitive-computing/why-cognitive-systems.shtml#fbid=sXmBeN0f4vT>.

⁷⁴ Pozoruhodný je z hlediska historie úvah v tomto směru článek profesorky vzdělávání Judith Taack Lanier z roku 1997: <https://www.edutopia.org/redefining-role-teacher>.

⁷⁵ ZŠ Dr. Miroslava Tyrše v Hlučíně otevřela jednu třídu, v níž probíhá výuka podle principů montessori pedagogiky. Gymnázium Na Zatlance v Praze připravuje podobný projekt, se vzdělávacím programem postaveným na míru pro školní rok 2017/2018. Směřováním k blokové výuce dokonce sledují podobnou progresi jako světově obdivovaný finský koncept Phenomenon Based Learning.

má škola jejich děti připravovat. V tomto smyslu poukazujeme také na závěry studie Česko: Jak jsme na tom, kapitolu o vzdělávání.

Doporučení:

- **Zahájit skutečnou a celospolečenskou diskusi na téma společenských a ekonomických změn, a to na úrovni učitelů a rodičů.**
- **Ukazovat na příklady škol, které se snaží na probíhající a očekávané změny reagovat a přizpůsobují tomu vzdělávání a výchovu.**
- **Hledat inspiraci v zahraničních vzdělávacích systémech, jako je Finsko, které reformují obsah a formu vzdělávání s ohledem na budoucnost.**

Podpora v oblasti občanského vzdělávání

Mění se společenské a politické klima v západním civilizačním okruhu ukazuje na křehkost a volatilitu demokracie a občanského života rozvinutých zemí s často dlouhou demokratickou tradicí, případně znovunabytou suverenitou postavenou na politické pluralitě a svobodě myšlení. Brexit, vzestup populistů v západních demokraciích, fenomén Trump, ale i varovný politický vývoj v zemích Visegradu, zejména v Maďarsku a Polsku, kde dochází k očividné demontáži demokratických principů, stejně jako vnitřní odklon od politiky respektující ústavní lidská práva, který zosobňuje zejména prezident Miloš Zeman, otevírají otázku, zda lze tomuto trendu zabránit. Zároveň s tím se otevírá otázka, jakou roli v budování imunity a prevence vůči politické a sociální patologii hraje vzdělávací systém.

V zemích, jako je Dánsko či Singapur, jsou demokracie a občanství jedním z pilířů a hlavních cílů vzdělávání obecně.⁷⁶ Školy a učitelé tak berou tento závazek jako součást a jednu z hlavních náplní své každodenní činnosti. Tento fakt je v přímém rozporu s tím, jak pojmají vzdělávání a výchovu k demokracii české školy a učitelé. Po roce 1989 se české školství vzdalo odpovědnosti za oblast podpory občanství, což se na té nejnižší úrovni projevuje v tom, že občanskou výchovu, případně základy společenských věd, velmi často učí učitelé bez potřebné aprobeace a bez schopnosti poskytnout svým žákům skutečný vhled do souvislostí, na nichž závisí politický a společenský vývoj. Tento stav, společně s hrozbou, že část nastupující generace vyrůstá pod vlivem stereotypů svého okolí a pod vzrůstajícím vlivem manipulace v digitálním prostoru, bez dovednosti rozlišovat mezi informacemi a stavět své názory na těch relevantních a ověřených vytváří společenské riziko. Změna způsobu přijímání informací, jejich obrovská redundance a neschopnost orientace v nich jsou výzvou nejen pro mladé lidi, ale pro celou společnost, učitele nevyjímaje. Velkým rizikem

⁷⁶ O přístupu ke vzdělávání jako nástroji reprodukce demokracie v Dánsku na oficiálním vládním webu: <http://studyindenmark.dk/news/danish-education-fosters-young-super-democrats>. „Pozorný občan“ je jedním ze čtyř předpokládaných cílů vzdělávání v Singapuru: <https://www.moe.gov.sg/education/education-system/desired-outcomes-of-education>.

vzdělávání v tomto směru je, že učitelé nejsou schopni zprostředkovat vzdělání v tomto směru svým žákům, pokud si sami nejsou jisti, že se dokážou orientovat ve světě, v němž žijí.

MŠMT připravuje program na podporu občanského vzdělávání. Výše uvedené podmínky by mělo nutně vzít v potaz, pokud má takový program mít skutečný dopad ve školách a pokud předpokládá aktivní zapojení většiny učitelů a žáků. Další pouze formálně naplněná „aktivita“ vzdělávací politiky by přispěla pouze k všeobecné skepsi.

Doporučení:

- V první řadě by mělo MŠMT apelovat na zřizovatele a školy, aby pro tento typ vzdělávání vytvořili vhodné podmínky.
- Je nutné připravit na občanské vzdělávání učitele. Představa, že bude probíhat jakýkoliv program tohoto typu za současného stavu, je lichá.
- Učitelé všechno zvládnout nemohou. MŠMT by mělo na základě prověřené kvality doporučovat školám programy, projekty a aktivity, které mohou občanské vzdělávání podpořit, a ulehčit tak učitelům práci.
- Příklady inspirativní praxe, podpora zapojování mladých lidí do komunitního a občanského života. Už nikdy bychom neměli od ministryně školství slyšet, že témata, jako je např. migrace, by děti neměly být „zatěžovány“.

Důsledná podpora propojení školského systému a neformálního vzdělávání, zejména na lokální úrovni

Jde o prioritu převzatou z roku 2015 s aktualizovaným doporučením. Jednou ze slabín Strategie 2020 je malý důraz kladený na propojení školního a mimoškolního vzdělávání. Je evidentní, že to, čemu se obecně říká dovednosti 21. století, je v mnohém formováno jinde než ve škole a často s mnohem větším úspěchem. Tento efekt není možné nadále ignorovat, chceme-li skutečně české vzdělávání posunout vpřed. K tomuto kroku je ze všeho nejdůležitější podporovat školy v tom, aby už za stávající situace hledaly cesty, jak neformální vzdělávání brát na vědomí a využívat jeho přínosů, ať už s ohledem na rozvoj dovedností, nebo s ohledem na hodnocení žáků.

Nejdůležitější část vzdělávání se odehrává v konkrétních lokalitách. Právě podmínky rozvoje v daných komunitách jsou pravděpodobně jednou z nejefektivnějších cest k dosažení výrazné proměny ve vnímání vzdělávání ze strany veřejnosti. Relativně malá změna v přístupu školy, rodičů a propojení s organizacemi neformálního vzdělávání může mít významný dopad na celkovou kvalitu vzdělávání.

Doporučení:

- Vytvořit regionální rady vzdělávání, které by byly propojené se zřizovateli a pomáhaly by propojovat formální a neformální organizace v regionech. Skvělou příležitostí v tomto směru jsou místní a krajské akční plány.
- V oblastech, které jsou pro školy z hlediska vzdělávání těžko naplnitelné, stavět na partnerství s těmi institucemi, organizacemi a profesionály, kteří jsou ochotni pomoci.
- Využívat jednoduchých řešení, která jsou „ready to use“ a není třeba do nich investovat.
- Vytvořit portál mapující komplexní vzdělávací nabídku v regionech.

Podpora technologií a otevřených vzdělávacích zdrojů (Open Educational Resources, OER)

Jde o prioritu převzatou z roku 2015 s aktualizovaným doporučením, přes její důležitost je MŠMT k tomuto tématu netečné. Adaptace českých škol na prudce se rozvíjející informační technologie je velmi pomalá a v mnohém naráží na zdánlivě nepřekonatelné bariéry. Klíčovým prvkem jsou i zde učitelé a jejich schopnost (ochota) využívat technologií přirozeným způsobem, tedy tak, jak se běžně promítají do jiných sfér společenských a individuálních aktivit. Prudký vývoj technologií mimo jiné ukazuje, že pozornost by měla být upřena nikoliv tolik na vybavení škol (i když i to je důležité), jako spíše na vynalézavost ve využití dostupného. V současné době má velká většina žáků k dispozici relevantní mobilní zařízení, které mohou využívat i ve škole, a zodpovědnost školy za poskytování rovných příležitostí se tedy omezuje pouze na ty žáky, kteří v tomto směru potřebují podporu. Zároveň existuje celá řada otevřených vzdělávacích zdrojů, a to zejména v elektronické podobě (např. Khanova škola, projekty typu Ještě jsme to nevzdali, Jeden svět na školách, řada projektů zaměřených na finanční gramotnost atp.). Je velmi pravděpodobné, že právě oblast OER je klíčová z hlediska vzdělávacího obsahu blízké budoucnosti, a to nejen s ohledem na školní vzdělávání. Připravovaná strategie digitálního vzdělávání může v mnohém pomoci. Jako vždy však bude záležet na její realizaci. Zatím je realizace spojena s velkými rozpaky.

Doporučení:

- Vytvořit na MŠMT oddělení věnující se technologiím a implementaci Strategii digitálního vzdělávání.
- Zajistit, že strategie najde využití a neskončí „v šuplíku“.
- Využít předpokládané synergie místních a krajských akčních plánů a vytvořit v nich místo pro vzdělávání bez bariér.

Další důležitá témata roku 2017

Kontinuální podpora učitelů: Vláda přislíbila další nárůst platů učitelů, vzhledem k parlamentním volbám v roce 2017 ale nemůže tento slib garantovat. Je třeba vytvářet trvalý tlak na to, aby ČR vstoupila do „klubu“ států, které patří mezi největší investory do vzdělávání. S tím je spojeno i odměňování učitelů a jejich profesní podpora, tedy smysluplný kariérní systém. MŠMT stále může otevřít aktuální návrh dílčími úpravami. Jsou třeba.

Změna role ředitelů, nezávislost jejich výběru: Je nutné více akcentovat roli ředitele školy jako toho, kdo řídí vzdělávání, nikoliv toho, kdo se stará o majetek a materiální podmínky a administrativu. MŠMT a zřizovatelé by měli společně hledat cestu, jak udělat z pedagogického řízení ředitelskou prioritu. Je také nutné odpolitizovat výběr ředitelů. Měli by být vybíráni na základě kvalit v oblasti řízení a předložené vize rozvoje školy, ne na základě politické příslušnosti či vazeb na zřizovatele. Znovu odkazujeme na studii o vzdělávání pro konferenci Česko: Jak jsme na tom organizovanou Aspen Institute.

Financování regionálního školství: Nový model financování, který má být postaven na optimální naplněnosti tříd a počtu odučených hodin, nebude implementován za působení současné vlády. Je velmi nejisté, zda se podaří omezit nerovnosti ve financování škol způsobené zásahy krajů do tzv. normativů. Tato nerovnost dlouhodobě komplikuje rozvoj místního vzdělávání a MŠMT by mělo najít způsob, jak ji co nejrychleji eliminovat, bez ohledu na nový systém.

Novela vysokoškolského zákona v praxi: Má dojít na kompletní úpravu vnitřních předpisů VŠ a začátek vnitřního hodnocení kvality jejich činností. Důležité pro možnou změnu k lepšímu v oblasti terciárního vzdělávání.